
Europa i “kršćanski svjetonazor” kod Romana Guardinija

Andelko Domazet, Split

UDK: 1 Guardini, R.
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Duboko svjestan ograničenja i neprikladnosti školske (neoskolastičke) teologije svojega vremena, katolički teolog i filozof religije Romano Guardini dao je, počevši od Prvoga svjetskog rata pa sve do Drugoga vatikanskog sabora, značajan prinos nastojanjima da se u katoličkoj teologiji probije nova teološka misao.

Koristeći se pojmom ‘kršćanski svjetonazor’ (Weltanschauung), definiran kao obostrani susret vjere i svijeta, naš autor nastoji ostvariti plodan suodnos kršćanske objave i ljudskog života, vjere i kulture.

U prvom dijelu rada analizira se teološka kritika moderniteta te istražuju posljedice ideje autonomije novoga vijeka. Izlaz iz društvene i duhovne krize Guardini vidi u ispravnom postavljanju odnosa između autonomije i transcendencije. On se zalaže za nadilaženje podjele između politike i etike, te vidi značenje političkoga kao odgovornost za cjelinu.

U drugom dijelu rada iznose se neka autorova razmišljanja o izvorno kršćanskom značenju i pozivu Europe. Zbog svojega povijesnog iskustva (tehnički napredak, ideja slobode, dva svjetska rata, itd.), zadaća Europe je pronaći ravnotežu između znanosti, tehnike, moći i odgovornosti za cjelinu.

Ovaj rad završava nekim aktualnim upitima koji proizlaze iz Guardinijeve teološke misli i upućeni su današnjoj Crkvi i teologiji u kontekstu europskih integracija.

Uvod

Teološki opus katoličkog teologa i filozofa religije Romana Guardinija (rođen 1885. u Veroni, umro 1968. u Münchenu) snažno je svjedočanstvo nastojanja da se katolička teologija i katoličanstvo izvede iz tjesnoće stoljećima dugoga nepovjerenja prema svijetu i otvori za istinsko evanđeosko zalaganje u svijetu. Za ovoga političkoga humanista politika i kultura nikada nisu za Crkvu i teologiju bile strano područje, nego istinsko mjesto življenja i rasta kršćanske vjere.

Rad je podijeljen u dva dijela. U prvom ćemo se dijelu, polazeći od pojma "kršćanski svjetonazor", koji Guardini shvaća kao susret između vjere i kulture, osvrnuti na teološku kritiku moderniteta u kojoj se iznosi Guardinijeva osnovna teza da budućnost Europe leži u ispravnom postavljanju odnosa između Božje transcencije i ljudske autonomije, te povezivanju politike i etike (teologija moći).

U drugom dijelu rada - Europa: stvarnost i mogućnost – iznose se neka Guardinijeva zapažanja o danas aktualnim pitanjima u kontekstu europskih integracija kao što su: kršćanski korijeni Europe, odnos između nacionalnog i nadnacionalnoga, vjere i kulture.

1. KRŠĆANSKI SVJETONAZOR: SUSRET VJERE I KULTURE

Činjenica da se Guardini izričito bavio novim vijekom, nije slučajna. To proizlazi iz njegova *shvaćanja teologije*.¹

¹ Guardini se bavio veoma različitim temama, kao što su: kritika kulture, književnost, filozofija religije, teološka antropologija, liturgija, ekleziologija, Biblija, pastoral, pedagogija, duhovnost. Mnogi od njegovih teoloških spisa imaju u podnaslovu riječ *Versuche* (pokušaji). To bijaše jedan od razloga zbog čega su njegova promišljanja katkada doživljavana kao "neznanstvena" u akademskim krugovima. Nasuprot njegovu uspjehu u širokim slojevima javnosti, stajala je određena suzdržanost sveučilišnoga svijeta. O tome vidi: *Berichte über mein Leben*, Düsseldorf, 1984., str. 45.

Cjelokupni teološki rad može se promotriti pod vidom *oprečnosti*² (polariteta) između vjere i svijeta, kršćanstva i kulture. Iz tog odnosa proizlazi najvažnije pitanje za teologiju: Na koji se način kršćanska egzistencija *ostvaruje* u kulturi svojega vremena?³

Upravo koristeći se pojmom 'kršćanski svjetonazor' (*Weltanschauung*), definiran kao obostrani susret vjere i svijeta, naš autor nastoji ostvariti plodan suodnos između kršćanske objave i ljudskog života, vjere i kulture.⁴ Pritom mu je mnogo pomogao savjet Maxa Schelera, koji mu je rekao: "Vi biste morali učiniti ono što leži u riječi 'svjetonazor': motriti svijet, stvari, čovjeka, djela, te kao kršćanin, svjestan svoje odgovornosti, na znanstvenoj razini reći što vidite."⁵

² Njegov spoznajni stav (epistemologija) strukturiran je oprečno, ali on te oprečnosti ne rješava poput Hegela, nego ih ostavlja takve kakve jesu. O tome svjedoči njegova prva knjiga, *Der Gegensatz. Versuche zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten* u kojoj opisuje strukturu svega postojećeg (živuće-konkretnoga). On shvaća oprečnosti, polaritete (die *Gegensätze*) postojanja kao poseban odnos u kojemu dva pola stoje nasuprot jedan drugome, ali su istodobno povezani i jedan drugoga upravo pretpostavljaju. Ne može biti jedan polaritet bez drugoga (usp. *Der Gegensatz*, str. 30.). Njegovu teološku misao obilježava trajna napetost između povijesnoga i platonovskog mišljenja.

³ Usp. Romano Guardini, *Die Existenz des Christen*, F. Schöningh Verlag, Paderborn, 1976.

⁴ Povijesnu pozadinu pojma "kršćanski svjetonazor" predstavlja njegovo djelovanje na Sveučilištu u Berlinu (1923.-1939.), na katedri neobičnog imena: Religijska filozofija i katolički svjetonazor. Dok je prvi dio imena – religijska filozofija – bio jasan, za drugi dio – katolički svjetonazor – to se nije moglo reći. 'Svjetonazor', ponajprije gledan kao filozofski pojam, označuje sveukupno poimanje svijeta i čovjekova položaja u njemu. U prošlom stoljeću o tom se pojmu vodila živa rasprava, u kojoj su se na poticaj Wilhelma Diltheya posebno angažirali Ernst Troeltsch, Karl Jaspers i Max Scheler. Tako Troeltsch i Dilthey shvaćaju pojam historijski, odnosno pozitivistički. Svaki je svjetonazor relativan, i ne može se nametnuti u apsolutnom smislu kao istina.

⁵ R. Guardini, 'Europa' und 'Christliche Weltanschauung'. [Aus der Dankrede der Feier Meines siebzigsten Geburtstags in der Philosophischen Fakultät der Universität München am 17. Februar], u: *Isti, Stationen und Rückblicke/ Berichte über mein Leben*, Grünewald/Schöningh, Mainz-Paderborn, 1995., str. 299.

Znanstvene i spoznajno-teoretske temelje Guardinijeva poimanja "katoličkog svjetonazora" možemo naći u tekstu njegovih nastupnih predavanja u Berlinu, objavljenih pod naslovom *O biti katoličkog svjetonazora*.⁶

Pojam "Weltanschauung" nikako ne želi biti zatvoreni sustav ili ideološki fiksirana zgrada mišljenja; s tim je pojmom orisana zadaća koju treba izvršiti u uvijek novim povijesnim okolnostima sa svojim specifičnim izazovima i pitanjima. To jest i ostaje "susret", susret između vjere i svijeta. "Svjetonazor" zato nikada ne može biti samo *apstraktna*, nezainteresirana spoznaja. Ono što čovjek na način "svjetonazora" vidi, ujedno je i "zadaća, poticaj na djelo i nasljedovanje".⁷

Isus Krist je *uwjet* spoznaje cjelovitosti svijeta, čovjeka i Boga. Njegov lik je heurističko načelo: po utjelovljenju pripada svijetu (blizina), ali ga istodobno nadilazi (odstojanje). Samo Krist stoji na apsolutnoj točki, izvan tkiva zatvorenih ljudskih društvenih tvorevina, njihovih tradicija, ponašanja grupe, automatizma nemilih ponašanja kojima korijenje seže sve do tamnih predjela čovjekove biološke baštine. Tek je iz te točke moguć posve nov pogled na čovjeka i na svijet onakav "kakav jest", na cjelinu bitka. "U susretu s njim otkriva se prava bit svijeta... Krist ima pun pogled motrenja svijeta."⁸ Guardini zaključuje *definicijom*: Katolički svjetonazor je "pogled, koji Crkva u vjeri, iz živog Krista i u punini svoje cjelovitosti, koja

⁶ R. Guardini, *Von Wesen katholischer Weltanschauung*, u: Isti, *Unterscheidung des Christlichen*, str. 13-33.

⁷ *Isto*, str. 18. Guardini sam pojam tumači u dva koraka. Prvo ga *razgraničuje* od svega njemu sličnoga: od pojedinačnih znanosti i od metafizike. Na ovome putu razgraničenja prema pojedinačnim znanostima naš autor želi naglasiti da je svjetonazor preko spoznaje pojedinačnog (razne specijalizacije koje se bave dijelovima stvarnosti) upućen na cjelinu 'svijeta'. Svoje poimanje svjetonazora Guardini razgraničava i prema metafizici. Ona promatra svijet u njegovoj općenitosti, a svjetonazor promatra svijet u konkretnome ("u tjelesnoj jedincatosti"). Sažimljući izloženo, može se dati privremena definicija: svjetonazor je "pogled na cjelinu bitka, i to konkretno određenoga". Dakle, dva temeljna obilježja kršćanskog svjetonazora jesu: cjelovitost i konkretnost.

⁸ *Isto*, str. 23-24.

nadilazi sve tipove, usmjeruje na svijet”.⁹ Naš autor izričito kritizira pozitivizam i poziva na odvažnost da se upravi *pogled na cjelinu* u vremenu kada prevladavaju bezbrojne podjele i specijalizacije.

U prigodi slavlja svojega 70. rođendana 1955. u Münchenu, osvrćući se na ovaj temeljni pojam koji čini hermeneutičku pozadinu njegova cjelokupnog opusa, Guardini kaže: “Kršćanski svjetonazor je ustrajni, takoreći metodički susret između vjere i svijeta. [...] U tom susretu vjera treba položiti račun; probuditi snage istine, koje bi inače mogle zaspati – isto tako obrnuto, svijet se u prostoru vjere treba izložiti odlučujućim pitanjima i iskusiti posljednje rasvjetljenje.”¹⁰

Naš autor ističe da se to susretanje zbiva “u kulturi i njenim očitovanjima, u povijesti, socijalnom životu, itd. “Posebno važnim mi je postalo pjesništvo”.¹¹ Stoga se u dijaloškim monografijama bavio misliocima koji su živjeli u vrijeme velikih epohalnih preokreta i prijeloma kao što su: Sokrat, Augustin, Franjo Asiški, Dante, Pascal, Dostojevski, Hölderlin, Nietzsche, Rilke, Kierkegaard, Freud i dr.

Teolog Đuro Zalar ispravno zapaža kako se pojam “kršćanskog svjetonazora” u bitnome poklapa s poimanjem *načela korelacije* kod velikog protestantskog teologa Paula Tillich.¹² Osim toga, Guardinijev teološki opus svjedoči o tome da teologija može biti estetska i intuitivna, a ne samo sustavna, spekulativna i instruktivna.¹³

⁹ Isto, str. 33.

¹⁰ Usp. R. Guardini, *‘Europa’ und ‘Christliche Weltanschauung’*, u: Isti, *Stationen und Rückblicke/ Berichte über mein Leben*, str. 299-300.

¹¹ Isto, str. 300.

¹² Usp. Đuro Zalar, *Susret vjere i svijeta. Doprinos Romana Guardinija načelu korelacije*, u: *Bogoslovska smotra*, 2 (2005.), str. 601-626.

¹³ Usp. E. Biser, *Romano Guardini. Die sanfte Revolutionar des religiösen Denkens*, u: Romano Guardini. *Christliche Weltanschauung und menschliche Existenz*, Verlag F. Pustet, Regensburg, 1999., str. 33-34.

1.2. Teološka kritika moderniteta

Guardini je prvi u teologiji govorio o 'koncu novoga vijeka' (odnosno moderne), osobito u svojem poznatom eseju *Konac novoga vijeka* iz 1950.¹⁴ On se bavio svojim vremenom i posjedovao je izrazitu sposobnost uživljavanja u pitanja modernog čovjeka. Možemo ustvrditi da se odvažio novi vijek (modernitet) promatrati kao *locus theologicus*. Dijagnoza i tumačenje vremena u kojemu je živio bila je u službi refleksije o uvjetima u kojima se događa navještaj vjere. Osim toga, teološka kritika vremena sastavni je dio *nasljedovanja* Krista.¹⁵

Početak dvadesetih godina prošlog stoljeća Guardini je bio svjestan da kulturna povijest doživljava epohalni preokret. Njegov spis iz 1927. *Pisma s Komskog jezera* najranije je teološko svjedočanstvo o ekološkoj osjetljivosti (senzibilnosti). U pismima Guardini otkriva teme koje će tek mnogo godina kasnije, nakon Drugoga svjetskog rata, doći u središte javne rasprave: tema ekologije i "granica rasta", tema "svjetske politike", "svjetskih kultura", itd.

Početni optimizam polako je nadomjestila svijest o zabrinutosti za čovjeka i njegovu budućnost. Ta promjena, čak cezura, u prosudbi novoga vijeka događa se početkom tridesetih godina prošlog stoljeća.¹⁶ Godine 1933. Hitler dolazi na vlast u Njemačkoj, a velika ekonomska kriza još jače usmjeruje pozornost ljudi na materijalno. Gestapo će 1939. dokinuti Guardinijevu katedru, a 1941. zabraniti mu svaki nastup u javnosti.

Guardini tada (1937.) u djelu *Svijet i osobnost (Welt und Person)* donosi začetke teološke kritike moderniteta, te istražuje posljedice *ideje autonomije* novoga vijeka. Modernitet

¹⁴ R. Guardini, *Konac novoga vijeka*, Verbum, Split, 2002.

¹⁵ Usp. M. Zimmermann, *Die Nachfolge Jesu Christi. Eine Studie zu Romano Guardini*, F. Schöningh, Paderborn, 2004., str. 177-221.

¹⁶ Usp. Jan Van der Vloet, *Romano Guardini und die (Nach-) Neuzeit. Ansätze einer theologischen Kritik der Moderne*, u: *Konservativ mit Blick nach vorn* (hrsg. Arno Schilson), Echter, Würzburg, 1994., str. 115-133.

je želio osloboditi čovjeka od Transcendentno-Apsolutnoga jer je u Bogu vidio protivnika i suparnika ljudskoj slobodi i dostojanstvu. I tako su ideja ili osjećaj autonomije postali "očajavajuća autonomija bitka koji je zapečaćen u vlastitom besmislu".¹⁷ Tragičnost novoga vijeka Guardini vidi u tome što je preko panteizma i deizma došlo do ateizma.¹⁸ Na koncu, radikalno postavljanje autonomnog subjekta dovelo je do pojave *totalitarizama*. Izlaz iz opisane krize Guardini vidi u ispravnom postavljanju odnosa između autonomije i transcendencije.¹⁹

Strahote *Drugoga svjetskog rata* bile su konačna potvrda za iznesene teze. "Ta, sav taj užas nije pao s neba ili, da budemo točniji, izašao iz pakla! Svi ti nevjerojatni sustavi obeščaćenja i destrukcije ipak nisu izmišljeni nakon što je prije toga sve bilo u redu. Toličke svjesno počinjene nečuvenosti ne mogu ići isključivo na račun izopačenih pojedinaca ili malih skupina, već dolaze iz poremećaja i trovanja koji su već dugo na djelu. Ono što zovemo ćudorednom normom, odgovornošću, čašću ili budnošću svijesti, ne može na takav način nestati iz zajedničkog života ako nije već odavno obezvrijeđeno."²⁰ U tom je smislu Drugi svjetski rat potvrda da se je novi vijek definitivno raspao.

U izvrsnoj teološko-političkoj studiji pod naslovom: *Spasitelj u mitu, u objavi i u politici* (1946.)²¹ Guardini ističe da svaki oblik *sakraliziranja politike* u liku političkih "spasitelja" kao što se to dogodilo za vrijeme nacionalsocijalizma u Njemačkoj (A. Hitler), znači *ponovni pad* u mitsko, negaciju Krista i

¹⁷ Usp. R. Guardini, *Welt und Person*, Grünewald/Schöningh, Mainz-Paderborn, 1988., str. 94.

¹⁸ Usp. *isto*, str. 96-97.

¹⁹ O odnosu između autonomije i transcendencije, vidi rad: J. Schmucker-von Koch, *Autonomie und Transzendenz. Untersuchung zur Religionsphilosophie Romano Guardinis*, Mainz, 1985.

²⁰ *Konac novoga vijeka*, str. 84.

²¹ Usp. R. Guardini, *Der Helibringer in Mythos, Offenbarung und Politik. Eine theologisch-politische Besinnung* (1946.), u: *Unterscheidung des Christlichen*, (Band 2: Aus dem Bereich der Theologie), str. 155-204.

antikristovski projekt. On nerado prihvaća dekristijanizaciju kulture, ali smatra da se kršćanin s time mora suočiti.

Analizirajući svjetovno osamostaljenje modernog društva i čovjeka u svojoj knjizi *Konac novoga vijeka* (1950.),²² Guardini u procesu sekularizacije vidi sekularizirane kršćanske vrijednosti ili *uzurpaciju religioznoga* koju on naziva "unutarnja nečasnost".²³ Riječ je, tumači on, o dvostrukoj igri, "koja je, s jedne strane odbacivala kršćansko učenje i životno uređenje, dočim je s druge polagala pravo na iz nje proizišle ljudske i kulturne učinke".²⁴

U prvi plan sada stupa *problem moći*: ona je postala veća od duhovne i etičke odgovornosti. Njegov esej *Moć* (*Die Macht*, 1951.) pokazuje da moć zadobiva anonimni, čak demonski karakter. Ova perverzija moći tvori najveću opasnost za epohu koja dolazi.²⁵ O razmjerima zabrinutosti svjedoče završne rečenice *Konca novoga vijeka*: "Razumijemo li pravilno eshatološke tekstove Svetoga pisma, povjerenje i hrabrost tvorit će karakter svojstven posljednjim vremenima. Ono što nazivamo ozračjem kršćanske kulture i potporom tradicije, gubit će na snazi. To će biti jedna od onih sablazni za koju se kaže da će zavesti, 'kad bi bilo moguće, i same izabranike' (Mt 24, 24). Osamljenost u vjeri bit će strašna. Ljubav će nestati iz sveopćega svjetskog držanja (Mt 24, 12). Ona, niti će biti razumljena, niti će za nju postojati sposobnost. Utoliko vrjednija bit će kada bude prelazila s usamljenika na usamljenika: hrabrost srca koja proizlazi iz neposredne ljubavi Božje, kakva je objavljena u Kristu. Možda će ova ljubav biti i na posve nov način iskušana: suverenitet njezine izvornosti, njezina neovisnost o svijetu, kao i tajna njezina posljednjega 'zašto'. Možda će ljubav steći i jednu dubinu intimnosti kakve još nije

²² Rađanje novovjeke svijesti pokazuje analizirajući tri pojma: *priroda* (tehnik), *osobnost-subjekt* (masa), *kultura* (vjera u napredak). Njegova kritika slična je kritici "frankfurtske škole", osobito T. Adorna.

²³ Usp. *Konac novoga vijeka*, str. 101, 106-107.

²⁴ *Isto*, str. 106-107.

²⁵ Usp. R. Guardini, *Die Macht. Versuche einer Wegweisung*, Würzburg, 1951., str. 78-79.

bilo (...). Ovaj će se eshatološki karakter, čini mi se, pokazati u dolazećem religioznom držanju. Time, međutim, ne želimo najaviti neku trivijalnu apokaliptiku. Nitko nema pravo reći da dolazi konac (...). Govori li se ovdje, dakle, o blizini konca, tada se to shvaća ne u vremenskom, nego u bitnom smislu: naše postojanje dospijeva u blizinu apsolutne odluke i njezinih posljedica, najviših mogućnosti, kao i krajnjih opasnosti.”²⁶

Knjiga *Konac novoga vijeka* izazvala je veliku pozornost javnosti, ali i brojne kritike. Neki su u tim razmišljanjima vidjeli kulturni *pesimizam*. Drugi opet smatraju da je Guardini, usprkos svemu, sačuvao kršćansku *nadu*. Nasuprot naivnom optimizmu, sam autor veli: “Nadam se da sam objasnio kako se ovdje ne objavljuje nikakav pesimizam. Bolje reći, nikakav lažni pesimizam, jer postoji i onaj pravi, bez kojega ništa veliko ne može nastati. On je gorka snaga, koja hrabro srce i djelatan duh osposobljuje za trajno djelo. Taj pesimizam trebalo bi, doduše, zastupati, a trebalo bi i upućivati na onu jednu i vjerodostojnu odluku koja stoji iza mnoštva pojedinačnih odluka, kakve se svugdje nameće. Njezine mogućnosti glase: propast u jednom unutarnjem i vanjskom uništenju, ili pak novi lik svijeta kao prostor za ljudskost koja će biti svjesna svoga značenja i sposobna za budućnost.”²⁷

1.3. *Odgovornost vjere za svijet*

Analizirajući stvarno stanje kod kršćana svojega vremena u studiji *Sloboda, milost, sudbina*,²⁸ Guardini ustvrđuje da se *raspalo jedinstvo* njihove egzistencijalne svijesti. “Vjernik sa svojom vjerom ne stoji više u stvarnosti svijeta.”²⁹ U toj su situaciji nastali različiti oblici kršćanskog postojanja, primjerice

²⁶ *Konac novoga vijeka*, str. 109-110.

²⁷ *Isto*, str. 91-92.

²⁸ Usp. R. Guardini, *Freiheit, Gnade, Schicksal*, Grünewald/Schöningh, Mainz-Paderborn, 1994.

²⁹ *Isto*, str. 12.

da se vjera povukla u unutarnjost, a svijet je prepustila njemu samom. Ili je pak sve ono što je milost, stavljeno u negativan odnos prema svijetu. Kako se svijet iz takve vjere sve više gubio, to ga je ona mogla sve manje shvatiti i oblikovati. Neophodno je stoga težiti k objedinjenju ovih dviju stvarnosti. Time se ne želi zaniijekati novovjekovna autonomija znanosti, to jest odvajanje filozofije od teologije, empirijskih znanosti od filozofije i slično. Ono što Guardinija zabrinjava, jest da se raspalo jedinstvo svijesti bitka.³⁰

U jednom kasnijem tekstu Guardini će tu razjedinjenost vjere i svijeta ocijeniti kao njezino ugrožavanje: "Svaka – također i kršćanska – religioznost bit će kriva, ukoliko izgubi odnos s tijelom i svijetom."³¹ U svim tim razmišljanjima izlazi na vidjelo njegovo strastveno zalaganje za novo, radikalno poimanje kršćanske odgovornosti u svijetu i za svijet, kako će to poslije posebice jasno skicirati u svojim *Teološkim pismima prijatelju*.³²

Svako vrijeme ima svoje poslanje i vrijednost. Nijedno vrijeme po sebi ne stoji bliže ili dalje Kristu. Svako vrijeme posjeduje vlastitu disponiranost za kršćansku vjeru. I kada se bavi srednjovjekovnim kršćanstvom, naš autor to ne čini zbog nekog nostalgичnog povratka unatrag, nego kako bi jasnije ukazao na ono što nama danas nedostaje, odnosno, želi da se pronađe pravi put za vjeru u naše vrijeme. Zato 1933. Guardini postavlja odlučujuće pitanje za teologiju: Na kojim mjestima je naše vrijeme *otvoreno* kršćanskoj poruci? Koji su to vidovi kršćanske poruke koji se pokazuju danas kao bitni i 'hitni'?³³

Odgovori na postavljena pitanja mogu nas donekle iznenaditi. U sadašnjim okolnostima, piše Guardini, u prvom

³⁰ Usp. *isto*, str. 11.

³¹ R. Guardini, *Religion und Offenbarung*, Würzburg, 1958., str. 206.

³² Usp. R. Guardini, *Theologische Briefe an einen Freund*, F. Schöningh, Paderborn, 1985.

³³ Usp. R. Guardini, *Die Religiöse Offenheit der Gegenwart* (neobjavljeno djelo). Citiramo prema: H. Maier, *Zeitdeutung in Romano Guardini Werk*, u: *Christliche Weltanschauung und menschliche Existenz*, str. 101-106.

planu nisu 'objektivni' izričaji kršćanske vjere (primjerice, liturgija, Crkva), nego su to oni vidovi kršćanske vjere koji jačaju *osobnu odgovornost*, primjerice, "kršćansko iskustvo", "osobnost" i "savjest".³⁴ Tako se odnos između vjere i kulture premješta na *pojedinačnu* razinu: na osobnu odgovornost čovjeka. Istinska mogućnost spasenja svijeta nalazi se u *savjesti* čovjeka koji je životno *povezan* s Bogom. U prvi plan zato stupa osoba *Isusa Krista*, pri čemu *susret* s Kristom zadobiva odlučujuće značenje za kršćanski stav u svijetu. Guardini se zapravo zalaže za izgradnju samostalne *kršćanske svijesti* koja će biti dorasla upitima i izazovima svojega vremena.

Težište se u kršćanskoj vjeri premješta dublje u osobnost: u odluku, vjernost i sposobnost nadilaženja. Budući da su snage autonomije (to jest sekularizacije) snažne, Guardini osobito ističe element *poslušnosti* u odnosu s Bogom, "čiste poslušnosti, koja zna da se radi o najvišim stvarima, što jedino uz pomoć poslušnosti mogu biti ostvarene. Ne zato što bi čovjek bio 'heteronoman', već zato što je Bog apsolutna svetost. Posrijedi je, dakle, vrlo neliberalno držanje, bezuvjetno usmjereno k apsolutnom, ali – ovdje se pokazuje razlika spram svega nasilnog – slobodno. Ova bezuvjetnost nije nikakvo predavanje fizičkoj i psihičkoj moći naredbe, već čovjek putem nje u svoj čin ugrađuje kvalitetu Božjeg zahtjeva. To, međutim, pretpostavlja zrelost suđenja i slobodu odluke".³⁵

Radi se o teološkom iščitavanju vjere koja će ponuditi odlučujući oslonac ugroženom čovjeku. To nije neka trijumfalistička i bojovna vjera, nego prije svega *tih* vjera, koja na nenametljiv način nudi svoje služenje; oskudna i odvažna vjera koja stoji u neposrednom odnosu prema Bogu. "Ovaj odnos apsolutnosti i osobnosti, bezuvjetnosti i slobode, osposobit će vjernika da ustraje, svjestan smjera, tamo gdje nema ni mjesta ni zaštite."³⁶ Tako vjera, kao i nevjera, postaje odlučujući povijesni čimbenik. Pogled na budućnost nije rezigniran jer,

³⁴ Usp. *Isto*, str. 105-106.

³⁵ *Konac novoga vijeka*, str. 108.

³⁶ *Isto*, str. 109.

uvjeren je naš autor, u svakom pojedincu započinje iznovice povijest Božja s čovjekom.

Raspad novoga vijeka prilika je stoga da se uspostavi dijalog između vjere i kulture. Moderni kršćanin treba imati hrabrosti izdržati napetost odnosa između vjere i svijeta. "Izdržati napetost" znači da vjera ne podlegne svijetu, ali ni da se pokušava oživjeti neko "pred-problemsko", restauracijsko kršćanstvo koje ne želi susresti svijet. U tom smislu Guardini donosi kao primjer dvojicu velikih kršćanskih mislilaca: sv. Franju Asiškog i teologa-znanstvenika Teilharda de Chardina.

1.4. *Politička egzistencija i odgovorna moć*

I kad se bavi politikom, onda to nikada ne čini u smislu dnevnopolitičkih zauzimanja stajališta o raznim temama, nego uvijek upravlja pogled na cjelinu. Guardini se zalaže za nadilaženje podjele između politike i etike, te vidi značenje političkoga kao odgovornost za cjelinu.³⁷ On je političan u smislu filozofskog analitičara koji postojeće društvene odnose podvrgava moralno-etičkoj kritici. Njegova najveća želja jest usmjeriti političko djelovanje na norme i vrijednosti. Upravo zato su njegove izjave o političkome relevantne za današnju diskusiju kada se u političkoj praksi ističe pragmatično djelovanje nasuprot etički motiviranom djelovanju. Njegov pogled na bit politike kao odgovornost za cjelinu i etičko-moralno utemeljenje politike i danas je stoga aktualan.³⁸

Nadalje, naš autor ističe da politika uvijek ima posla s konkretnim čovjekom, a ne s nekim neosobnim silama.

³⁷ Usp. L. Watzal, *Das Politische bei Romano Guardini*, Percha-Kempfenhausen, 1987., str. 29.

³⁸ O mogućnostima i granicama poticaja koji dolaze iz religije (npr. načelo 'ljubavi prema bližnjima') za današnji društveni moral, prožet sve više jezikom tržišta i vođen isključivo logikom profita, njemački filozof Habermas i kardinal Ratzinger, današnji papa Benedikt XVI., vodili su 2004. zanimljivu raspravu. O tome vidi: D. Horster, *J. Habermas und der Papst. Glauben und Vernunft, Gerechtigkeit und Nächstenliebe im säkularen Staat*, Transcript Verlag, Bielefeld, 2006.

Zbog toga je nezaobilazno postavljanje pitanja o biti i cilju čovjeka. Političko promišljanje ovoga teologa ima svoje polazište u osnovnim postavkama kršćanske antropologije. Bog je apsolutna odnosna točka čovjeka. Ljudska sloboda pretpostavlja stvorenost, a čovjekov temeljni čin je poklonstvo. Čovjek izdaje svoju plemenitost, ako, platonovski rečeno, razumijeva sebe polazeći od onoga što je ispod njega, umjesto od onoga što ga nadilazi.

Guardinijeva politička misao doseže vrhunac u problematici ljudske moći.³⁹ U svom spisu *Moć*⁴⁰ imenuje četiri opasnosti koje su za njega središnja društveno-politička pitanja preživljavanja sadašnjega i budućeg čovječanstva:

a) Prvu opasnost predstavlja mogućnost *rata*. Govoriti o kategoriji pobjednika u budućim ratovima je anakronizam. U razmišljanju "U potrazi za mirom",⁴¹ pokazuje kako se u suvremenom načinu ratovanja situacija potpuno promijenila, jer u njima nema "prostora za slobodu". Pojedinaac prestaje biti ratnik u tradicionalnom smislu riječi i postaje službenik koji opslužuje visoko tehnički sofisticirane ratne strojeve.

b) Druga opasnost skriva se iza porasta sveobuhvatne moći koju pojedinac ima nad drugim ljudima. Guardini upozorava da je moć uvijek i mogućnost *manipulacije* ljudima tako da se na njih utječe tjelesno, duševno ili duhovno.

c) Treća opasnost jesu posljedice koje *nasilje* ima za život, čovjeka i kulturu. Što je veća moć, to je jača napast da se izabere 'lakši put' nasilja.

d) Četvrta i posljednja opasnost jest za onoga koji moć pokazuje. "Ne postoji ništa tako snažno što može staviti u pitanje čistoću karaktera i visoke kvalitete duše kao moć. Biti

³⁹ Teolog Eugen Biser smatra da su mas-mediji glavni problem novoga doba, dok Guardini srž problema vidi u pitanju moći. Zapravo, Guardini ima pravo kada stavlja u prvi plan 'volju za moći', jer se ona skriva i danas iza suvremenih medija i globalnoga tržišta.

⁴⁰ R. Guardini, *Die Macht. Versuch einer Wegweisung*, Mainz/Paderborn, 1989., str. 95-186.

⁴¹ Usp. R. Guardini, *Sorge um den Menschen*, vol. 2, str. 7-29.

u posjedu moći koju ne određuje čudoredna odgovornost i strahopoštovanje pred osobom znači posvemašnje razaranje ljudskosti."⁴² Osim što neodgovorno korištenje moći dovodi do strašnih uništenja ljudskih života, društvenih i kulturnih dobara, Guardini ističe i *povratno* razarajuće djelovanje takvih ratova na moralnu svijest čovječanstva. Sve ono što se naziva 'duhovno-čudoredni poredak', 'strahopoštovanje pred čovjekom', 'karakterna snaga i sigurnost srca', nepovratno se gubi i nastupa nihilizam.⁴³ Uvijek kada se moć koristi na neetičan način, to ima povratno djelovanje na samoga čovjeka, na njegov moralni i duševni integritet. Nažalost, moć postaje sve "anonimnija", to jest odvaja se od osobe, odgovornosti, etike i tako postaje demonska.

Unatoč nabrojenim opasnostima, Guardini vidi mogućnost za pozitivan razvoj u budućnosti. Kršćanska teologija pozvana je dati svoj prinos *humaniziranju* ljudske moći. Temeljna zadaća našega vremena stoga je "kroćenje same moći".⁴⁴ U problematici ovladavanja moći radi se o odluci hoće li "ljudskom egzistencijom ovladati jedino volja za moći ili pak volja za istinom".⁴⁵ Najveća zadaća, o kojoj ovisi budućnost čovječanstva, jest razvijanje *suvereniteta duha* nasuprot znanstvenim i tehničkim mogućnostima.⁴⁶

Guardini vidi političku energiju u njegovanju unutarnjosti i u duhovnom obrazovanju. Govori o "novom čovjeku", koji ne razmišlja samo liberalno, nego je sposoban i za apsolutne zahtjeve. U tom kontekstu zalaže se za *nužnost askeze*, odnosno gospodstvo nad samim sobom kao pretpostavku za odgovornu uporabu moći.⁴⁷ Suprotno onome što se mislilo u

⁴² R. Guardini, *Die Macht*, str. 152.

⁴³ *Isto*, str. 149.

⁴⁴ *Isto*, str. 147.

⁴⁵ R. Guardini, *Wille zur Wahrheit oder Wille zur Macht*, u: *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht* 21 (1970.), str. 752-759, ovdje: 758.

⁴⁶ Usp. R. Guardini, *Die Situation des Menschen* (1954), u: *Unterscheidung des Christlichen*, vol. 1, str. 244-264.

⁴⁷ Usp. R. Haubenthaler, *Askese und Freiheit bei Romano Guardini*, F. Schöningh, Paderborn, 1995., osobito: str. 186-231.

prošlim stoljećima na Zapadu, duhovni ili unutrašnji život nije isključivo privatna stvar. Kao rječiti primjer Guardini navodi M. Gandhija, čija politička zauzetost nije nikada izgubila kontemplativni element.

2. EUROPA: STVARNOST I ZADAĆA

Na razmišljanje o Europi značajno je utjecala jedna činjenica iz osobne biografije. Guardini je bio ukorijenjen u dvije velike europske kulture: talijansku (romansku) i njemačku (germansku). Naime, obitelj Guardini je neko vrijeme živjela u Njemačkoj jer je Romanov otac 1886. došao u Mainz kao talijanski generalni konzul.⁴⁸ I dok se u kući govorilo talijanski, Romano Guardini je misaono i duhovno odrastao unutar njemačkog jezika i kulture. Kada se njegova obitelj vratila u Italiju, Romano je odlučio ostati u Njemačkoj. Primio je njemačko državljanstvo i do smrti ostao živjeti u Njemačkoj.

Guardini se veoma rano počeo baviti pitanjem srži kršćanskog Zapada i zajedničkim rastom narodâ europskog kontinenta. Prigodom dodjele Praemium Erasmianum u Bruxellesu 28. travnja 1962., u svom govoru, među ostalim, Guardini ističe kako nagradu doživljava kao obvezu da se nastavi zalagati za stvaranje žive europske svijesti.⁴⁹ Na aktualan način Guardini uspijeva formulirati izvorno kršćansko značenje i poziv Europe.

2.1. *Europa i narodi: nacionalno i nadnacionalno*

Za Guardinija je Europa stvarnost, ali i velika zadaća. U svojem govoru će ustvrditi da proživljavamo povijesni trenutak

⁴⁸ O tome: H. B. Gerl, *Romano Guardini. La vita e l'opera*, Morcelliana, Brescia, 1988., str. 17-43.

⁴⁹ Usp. R. Guardini, *Europa – Wirklichkeit und Aufgabe*, u: *Sorge um den Menschen*, vol. 1, str. 238-253.

“u kojemu su rasklimane granice onih područja, u kojima je još prije četrdeset ili pedeset godina bila učvršćena granica, to jest nacije. Povećava se prostor na kojemu čovjek živi. Danas već mladi čovjek uči u pojedinim dijelovima svijeta čak globalno razmišljati. (...) Ali u istom času nastaje za tog pojedinca pitanje: Mogu li ja živjeti neposredno na prostoru tog kontinenta. Je li ta *nad-nacionalnost* tako zamišljena da ja u njoj mogu imati i domovinu i čast (dostojanstvo)? Gdje se nalazi prostor vjernosti kao suprotan pol za širinu tog iskoraka i velike odgovornosti?”⁵⁰

Za njega nacija nije banalnost niti stvaranje europske svijesti i jedinstva znači raspad nacionalne države. Veze među ljudima jedne nacije sastavni su dio svake osobnosti. Zato osjećaj za domovinu ne može iščeznuti u nekom kozmopolitizmu ili internacionalizmu. U njegovom promišljanju nacija dobiva novo značenje kao mjesto žive ukorijenjenosti pojedinca, ali ne u svom prijašnjem, zatvorenom obliku, nego tako da stupi u zajedništvo s drugim nacijama kontinenta.⁵¹

Zanimljivo je istaknuti da naš autor upravo Europu - zbog njezina povijesnog iskustva (tehnički napredak, ideja slobode, dva svjetska rata, itd.) - a ne Ameriku ili Aziju vidi, kao onu snagu koja ima poziv pronaći ravnotežu između znanosti, tehnike, moći i odgovornosti za cjelinu. On je uvjeren da je, zbog svega toga, Europi na poseban način dodijeljena zadaća da bude mjesto *kritike moći*.⁵² Doduše, Guardini je svjestan da takva Europa o čijoj zadaći razmišlja, još ne postoji. “Europa

⁵⁰ R. Guardini, “*Damit Europa werde...*”. *Wirklichkeit und Aufgabe eines zusammenwachsenden Kontinents*, Topos, Kevelaer, 2003., str. 18-20.

⁵¹ Usp. isto, str. 20.

⁵² *Isto*, str. 29. Postoje dva načina kako se čovjek može ophoditi prema moći: na način *gospodstva*, to jest nadmoći koja prije ili kasnije izaziva nasilje. Drugi način ophođenja prema moći jest na način *služenja*. Time se ne misli na podvrgavanje slabijih. To služenje izraz je duhovne jakosti koja se osjeća odgovornom za život i sve ono što on znači: čovjek, narod, kultura, red u državi i u čovječanstvu. Netko bi mogao prigovoriti kako je ovakav pogled na problem moći jedna velika etička utopija, ali se valja sjetiti, podsjeća Guardini, da je mnogo od onoga što se u početcima smatralo ‘utopijskim’ u povijesti poslije postalo stvarnost. Usp. isto, str. 30-31.

je nešto političko, ekonomsko, tehničko – ali prije svega jedno uvjerenje (osvjedočenje). Stvaranju tog uvjerenja stoje na putu mnoge prepreke.”⁵³

Jedna od prepreka jest primitivni mentalitet prema kojemu vrijedi formula: “ono drukčije, tuđe je naopako, opasno, čak neprijateljsko.”⁵⁴ Da se postane Europom, pretpostavlja se da svaka od europskih nacija preispita svoju povijest (u smislu čišćenja pamćenja); “da ona svoju prošlost shvati u smislu nastajanja tog velikog životnog oblika. Ali koliku mjeru samosvladavanja i samoosvješćenja to znači!”⁵⁵

U njegovim razmišljanjima prisutna je i velika zabrinutost da bi ono što je Europu učinilo velikom, moglo postati njezina zamka. U povijesti postoji primjer koji opominje: to je stara Grčka, koja nije uspjela pomiriti razlike unutar sebe pa joj je jedinstvo nametnuto izvana, od Rimljana, u neslobodi. “I Europa može propustiti svoj trenutak. To bi značilo da ujedinjenje ne bi bilo ostvareno kao korak u slobodniji život, nego kao upadanje u zajedničko ropstvo.”⁵⁶

2.2. Kršćanski korijeni: Europa i Isus Krist

Za Guardinija Europa nije puki zemljopisni sastav ili skupina naroda, nego ‘živa entelehija’, djelatni duhovni lik. Osoba i djelo Isusa Krista, smatra on, odigrali su odlučujući utjecaj na određenje čovjeka u europskom prostoru. Pa i onda kada se taj utjecaj izričito pokušavalo zanijekati i potisnuti, samo nijekanje, u obliku proturječnosti, određeno je likom Isusa Krista (npr. F. Nietzsche).⁵⁷ Iako se prevladavajući znanstveni i kulturni, politički i gospodarski razvoj Europe nalazi odavno izvan dosega njegova duha ili se čak odvijao u

⁵³ R. Guardini, *Damit Europa werde*, str. 30-31.

⁵⁴ *Isto*, str. 32.

⁵⁵ *Isto*, str. 32.

⁵⁶ *Isto*, str. 32-33.

⁵⁷ Usp. *Christliche Wurzeln*, u: *Damit Europa werde*, str. 51-61.

suprotnosti prema Njemu, ostaje neosporna činjenica da je lik Isusa Krista obilježio europsku kulturu. I kad ga se niječe, Kristov lik dolazi do učinka.

Pogrješno je mišljenje koje tvrdi da je moderno gospodarstvo nad svijetom u znanosti i tehnici postignuto zahvaljujući nadilaženju kršćanstva koje se opiralo napretku. Guardini smatra da su nevjerojatni pothvati moderne znanosti i tehnike nastali na temelju slobode koju je Krist darovao čovjeku.⁵⁸ Utjecaj kršćanstva na europsku kulturu ogleda se na poseban način u sljedećem:

a) Iz kršćanskih korijena potječe intenzitet zapadne *svijesti o povijesnosti*. Shvaćanje povijesnosti bitka nije cikličko shvaćanje povijesti, nego se snažno ističe neponovljivost i dostojanstvo ljudske osobe, važnost svake odluke i čina koji određuju ne samo vrijeme, nego i vječnost. Naspram antičkom čovjeku, čovjek u kršćanstvu "ima dimenziju duha i duše više; sposobnost osjećanja, stvaralaštvo srca i snagu patnje, koja proizlazi iz odnosa s Kristom, a ne iz naravne nadarenosti".⁵⁹

b) Iz toga proizlazi sljedeće: *veća sloboda prema dobru kao i prema zlu*. Kršćanstvo je uzdiglo čovjeka na razinu sposobnosti djelovanja na kojoj je, ako postane dobar, bolji od poganina, a ako je zao, gori je od njega. Navodi Kierkegaardovo mišljenje da je tek kršćanstvo donijelo čovjeku punu osobnu zrelost. Krist donosi ozbiljnost postojanja, otvara osobi ontološki prostor, prostor za etičku odluku između dobra i zla, pozivajući na osobnu odgovornost.

c) Zapadnoeuropski *oblik države* također je duboko određen kršćanskom vjerom. Nositelji vlasti odgovaraju za svoje upravljanje Bogu koji se osobno poima. I podložnici su stvorenja istoga Boga i imaju isto dostojanstvo.

Europska slika čovjeka, zaključit će autor, duboko je kršćanski određena. Ona počiva na utjecaju Kristova otkupiteljskog čina. "Kristovo biće oslobodilo je srce europskom

⁵⁸ Usp. isto, str. 53.

⁵⁹ Isto, str. 54.

čovjeku. Njegova osobnost dala mu je izvanrednu sposobnost da živi povijest i iskusi sudbinu. Njegova ozbiljnost nosila je rad europskog duha. Krist ga je izdigao iz staroga ropstva tijela (naravi) i svijeta i postavio nasuprot u uzvišenost do osobno svetoga Boga, u slobodu otkupljenog čovjeka. To je ta nutarnja 'arha' (korablja), taj egzistencijalni početak. (...) Tu leži i jedino jamstvo da taj smioni čin ne vodi u apsolutnu katastrofu. (...) Ako dakle Europa mora nadalje biti, ako svijetu ubuduće bude trebala Europa, onda ona mora ostati onakvom povijesnom veličinom koju je odredio Kristov lik, mora iznova ozbiljno postati veličinom koja je po njezinoj naravi. Ako ne bude te jezgre – ono što još preostane od nje, ne mora više mnogo značiti."⁶⁰

2.3. Europa i nekršćanske religije

Stvarna je krivnja kršćanskog navještaja to što nije dovoljno uzeo u obzir ozbiljnost i vrijednost izvanbiblijske religioznosti tako da je kršćanski navještaj najčešće bio nametanje europske kulture. On nije bio nošen strahopoštovanjem pred tuđim religioznim uvjerenjem. Tako se na religioznost Indijaca, Kineza, Afrikanaca uglavnom gledalo kao na neobvezatne mitove.⁶¹

U međuvremenu, mnoge su se stvari u tom pogledu promijenile. Nekadašnje su se europske kolonije osamostalile. Svjedoci smo globalnih migracija stanovništva. U prošlosti je Europa vlastitu kulturu i stil života doživljavala kao mjerilo za sve izvaneuropske kulture. Potrebna je revizija prevladavajućih stavova i predrasuda. "Vrijeme naivnog europeizma je prošlo."⁶² Uzdrmana je samodostatnost Europejaca. Guardini poziva da *narodi svijeta razgovaraju o istini*.⁶³

Tako je kršćanska teologija pozvana promišljati sadržaje kršćanske objave u svjetlu izvankršćanskih vjerovanja i

⁶⁰ Isto, str. 60-61.

⁶¹ Usp. *Europa und die Welt*, u: Damit Europa werde, str. 84.

⁶² Isto, str. 86- 87.

⁶³ R. Guardini, *Der Glaube in unserer Zeit*, u: Sorge um den Menschen, sv. 1, str. 105.

tradicija. Ovakva susretanja i sučeljavanja mogu povratno osvijetliti dubinu i širinu kršćanske svijesti i sadržaj vjere. Međureligijski dijalog treba biti vođen bez lažnog prilagođavanja ili relativističkoga slabljenja istine.⁶⁴ Ako je Crkva, kako se to znalo reći, "baštinica pogana", onda njezina teologija treba spoznati neke uvide i vrijednosti azijske religiozne misli: kao na primjer, da se u duhovnom prostoru Veda nalaze uvidi koji mogu biti korisni produbljenu učenja o Trojstvu; ili, da se u prostoru budizma nalaze neki uvidi vrijedni za problem "negativne" spoznaje Boga.⁶⁵

NEKI AKTUALNI UPITI DANAŠNJOJ TEOLOGIJI

Guardini je čitav život bio u potrazi za "drugacijom" teologijom. Duboko je bio svjestan ograničenja i neprikladnosti školske (neoskolastičke) teologije svojega vremena koja je zanemarivala svijet.⁶⁶ Takva teologija bila je sukrivac za pojavu novovjekovnog autonomnog razumijevanja bitka jer svijet nije spoznala kao teološku veličinu i svoju iskonsku temu. Polazeći od otajstva Utjelovljenja po kojemu je svijet postao sudbina samoga Boga i polje kršćanske odgovornosti, teolog Guardini, je počevši od Prvoga svjetskog rata pa sve do Drugoga vatikanskog sabora, dao značajan doprinos da se u katoličkoj teologiji probije nova teološka misao.

Upravo zbog svega toga vrijedi izdvojiti neke *aktualne* upite koji proizlaze iz Guardinijeve teološke misli i upućeni su nama danas, to jest Crkvi i teologiji u kontekstu europskih integracija:

a) Povijesno gledajući, naš autor je prvi uočio "konac novoga vijeka" i njegove analize nadolazećeg doba pokazale su

⁶⁴ *Damit Europa werde*, str. 86-87.

⁶⁵ *Isto*, str. 87. Naš autor se na mnogim mjestima bavio likom Buddhe. Usp. R. Guardini, *Bit kršćanstva*, AGM-Sintagma, Zagreb, 2005., str. 16-19; *Isti*, *Der Herr*, Paderborn, 1985.

⁶⁶ Usp. o tome: A. Knoll, *Glaube und Kultur bei Romano Guardini*, Schöningh, Paderborn, 1993.

se u mnogim vidovima proročanski istinitima. Duh vremena koji se danas naziva postmodernom, on je skicirao u bitnim crtama. Za njega teologija, u kontekstu 'konca novoga vijeka' ili postmoderne, treba biti teologija u kojoj će briga za čovjeka biti povezana s brigom za Boga.⁶⁷ Jer, *samo onaj tko poznaje Boga, poznaje čovjeka* – glasi naslov jednoga njegovog predavanja iz 1952. Teologija ostaje uvijek jedna *kritička instanca* ili korektiv naspram duhu vremena, ali pristup tekućim političkim i moralnim temama mora biti u manje paušalno optužujućemu tonu i uz više poniznosti i samokritike.

b) Naš autor pokazuje da teologija treba izdržati i nositi napetost između vjere i svijeta. Radikalno okretanje svijetu ne znači nužno gubitak *identiteta vjere*. Nažalost, u toj problematici odnosa između vjere i svijeta danas se nerijetko dokida ta napetost (polaritet vjera-svijet) i dolazi se u iskušenje da se apsolutizira samo jedan pol. Rezultat su toga besplodne diskusije, npr. između tradicionalista i modernista u Crkvi. Guardinija ne možemo svrstati u ni jedan od tih tabora. On je konzervativan, ali s pogledom usmjerenim prema naprijed. I kada razmišlja o *biti* ili vlastitosti onoga kršćanskoga, onda to nikada ne čini na *fundamentalistički* način, kao da je kršćanska vjera neki gotov proizvod koji se može nepromijenjen prenositi kroz različita vremena. I danas ostaje izazov za teologiju i kršćanstvo kako naći put između fundamentalizma i sekularizma. Teološki opus Guardinija poziva na izgradnju i življenje *relacijskog kršćanstva*, odnosno na potvrđivanje vlastitog identiteta, ali u dosluhu i dijalogu s postojećom kulturom.

c) Guardini je ukazivao na nužnost promišljanja teologije u njezinom *kulturnom kontekstu*. Danas je taj zahtjev uglavnom prihvaćen. O tome svjedoče pojave 'novih teologija' kao što su: latinskoamerička "teologija oslobođenja" ili neki novi pokušaji stvaranja "afričke" i "azijske" teologije ili drugih teologija. Ipak, ostaje upit je li time iscrpljen spektar onoga na što Guardini ukazuje pojmom 'teologija kulture'? Da li se teološki dovoljno promišljaju sve ugroze koje se nalaze u današnjoj kulturi – i

⁶⁷ Usp. R. Guardini, *Theologische Briefe an einem Freund*, Paderborn, 1985., str. 7.

to ne samo polazeći od etike i praktične teologije nego i od motrišta dogmatike.

d) On je u svojim spisima upućivao teologiju da se bavi 'dušom' čovjeka. Time je pridonio onome što se u teologiji naziva "antropološkim obratom". Pa ipak, ostaje kritički upit današnjoj teologiji: Bavi li se teologija još uvijek previše svojom "apstraktnom biti" (esencijalistički, spekulativni pristup), otuđena od ranjivosti, nemira i strahova konkretne ljudske egzistencije?

e) Danas je razvidno da se usporedno s procesom sekularizacije, javlja i novo buđenje religioznosti, izvan Katoličke crkve. Stoga mnogi društveni analitičari s pravom pitaju je li teologija dovoljno učinila da izvorno kršćansko vjersko iskustvo, odnosno kvaliteta kršćanske duhovne ponude bude prozirnija i pristupačnija u promijenjenom kulturnom kontekstu. Je li se današnja teologija u dovoljnoj mjeri posvetila "*mistagoškoj*" zadaći kojoj se Guardini tako svojski predao – zadaći, naime, da se svakog pojedinca s njegovom posebnom osobnošću vodi do konkretnog susreta s Kristom, kako bi se iz tog susreta s Kristom odvažio hoditi ususret budućnosti punoj izazova?

Nabrojani upiti današnjoj teologiji poziv su na ustrajnu izgradnju *kršćanskog humanizma*. Moralno zdravlje pluralističkoga demokratskog društva i te kako ovisi o kvaliteti javne rasprave o svim tekućim pitanjima i kvaliteti odgovora na njih. I te kako je potrebno da se u toj javnoj raspravi jasno razaznaju sva stajališta, pa tako i katoličko, koje unosi svoju vrlo specifičnu i, s humanističkoga gledišta, nezaobilaznu dimenziju.

I teška vremena su vremena vjere te stoga Guardinijeva promišljanja pozivaju da se moderni kršćani svim svojim snagama založe kako bi čovjek i svijet mogli naći u Bogu svoje konačno određenje i dostojanstvo. Ne radi se o tome, kako na jednome mjestu kaže Guardini, "da se daju gotovi programi ili čak recepti, nego da se *oslobodi inicijativa* iz koje može proizaći plodonosno djelovanje".⁶⁸

⁶⁸ R. Guardini, *Die Macht*, str. 186.

Europe and Christian view of life with Romano Guardini

Summary

Deeply aware of limitations and inconvenience of school (neoclassic) theology of his time, the Catholic theologian and philosopher of religion Romano Guardini has given a significant contribution to Catholic theology, starting from the First World War to the Second Vatican Council, enabling the new theological thought to get through.

Using the term “Christian view of life” (*Weltanschauung*), defined as a mutual encounter of faith and world, our author tries to realize a fruitful co-relation between the Christian revelation and human life, faith and culture.

The first part of the work analyses the theological criticism of modernity and investigates the consequences of the idea of the Modern Age autonomy. Guardini sees a way out from social and spiritual crisis in proper setting of the relationship between autonomy and transcendence. He stands for the surpassing of division between politics and ethics, and he sees the meaning of political as being the responsibility for entirety.

The second part presents some of the author’s reflections about the authentically Christian significance of Europe. Because of its historical experience (technical progress, ideas of freedom, two world wars, etc.), Europe has a task to find balance between science and technique, power and responsibility for the whole.

This work finishes with some actual questions that result from Guardini’s theological thought and they are directed to the Church and theology of today in the context of European integrations.